

УДК 334.75

Братута О. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки промисловості
та організації виробництва
Українського хіміко-технологічного університету*

Bratuta O. G.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Ukrainian State Chemical Technology University*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЯВИЩА «ХОЛДИНГОВЕ ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ»

Анотація. Світовий досвід господарювання свідчить про виникнення нових, осучаснення наявних і, відповідно, значне розширення переліку типів і видових форм організаційних структур підприємництва, використання яких дає можливість підприємствам із різним складом конкурентних переваг забезпечити необхідний рівень їхньої конкурентоспроможності. На жаль, зазначений емпіричний матеріал не опрацьований належним чином у теоретичному аспекті. Відповідні умовисновки стосуються й такої мікроекономічної системи, як холдингове об'єднання підприємств. Поняття цього явища перебуває у відношенні підпорядкування до поняття такого типу мікроекономічної системи, як «об'єднання підприємств». Холдингове об'єднання підприємств – це окрема видова форма об'єднання підприємств, що створена групою підприємств великого розміру на основі спільної участі в їхньому акціонерному капіталі, господарська діяльність яких охоплює всі фази економічного процесу у межах національного простору, для координації процесу розширеного відтворення сформованого ними комплексу специфічних активів завдяки систематичному впровадженню глобальних базисних піонерних інновацій.

Ключові слова: дослідження, поняття явища, тип мікроекономічної системи, дефініція, об'єднання підприємств, видова форма явища, холдингове об'єднання підприємств.

Вступ та постановка проблеми. Для сучасного історичного етапу еволюції економічної сфери буття притаманне домінування двох інститутів: підприємницького типу ведення господарської діяльності та конкуренції, що набула своєї глобальної форми, – гіперконкуренції. За таких обставин суб'єкти господарювання для забезпечення можливості реалізувати власний економічний інтерес, а також неперервний тип свого життєвого циклу поряд із цінovими та неціновими засобами ведення конкурентної боротьби застосовують ще й такий їх вид, як організаційні. Світовий досвід господарювання свідчить про виникнення нових, осучаснених наявних і відповідне значне розширення переліку типів і видових форм організаційних структур підприємництва, використання яких дає можливість підприємствам із різним складом конкурентних переваг забезпечити необхідний рівень їхньої конкурентоспроможності. На жаль, зазначений емпіричний матеріал не опрацьований належним чином у теоретичному аспекті. Проведений теоретичний аналіз сучасних напрацювань у галузі економічної науки дав можливість виділити три концепції, у яких досліджується зазначена проблема, зокрема: «інтегрованих корпоративних структур», «інтегрованих підприємницьких структур», «об'єднань підприємств». Слід відзначити, що внаслідок методологічної неповноти проведених досліджень, низки онтологічних хиб і логічних помилок розробникам кожної зі згаданих концепцій не вдалося вирішити зазначену проблему, а тому відповідна сукупність знань не набула форми розвинутої теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кожній із вищезгаданих концепцій вирішувалася одна проблема – визначення загального поняття абстрактного явища, обсяг якого мав би охопити все різноманіття одиничних понять сучасних конкретних форм організаційних структур підприємництва. При цьому результати досліджень зводилися, головним чином, до пошуку сутнісної істотної ознаки поняття абстрактного явища, що виконує логічну функцію «координації» (взаємного розташування). У першій із переліку зазначених концепцій відіграла роль категорія «корпоративні структури», у другій – «підприємницькі структури», у третій – «об'єднання підприємств». Хоча представлені категорії й виконали зазначену логічну функцію, розробникам цих концепцій так і не вдалося вирішити проблему розкриття змісту та сутності явищ, що досліджуються. Відповідні категорії трансформувалися лише до рівня термінів. Для вирішення проблеми необхідно було б визначити такі засадні істотні ознаки явища, що здатні виконувати такі логічні функції, як «субординація» (підпорядкування) й «акумуляція» (включення у ціле). Тому у відповідних концепціях спостерігається відсутність тотожності між істотними ознаками родового поняття абстрактного явища та загальними ознаками одиничними поняттями конкретних явищ. Тобто на компілятивній основі відбулося включення останніх до обсягу поняття першого. Як наслідок, результати дослідження завершилися на рівні формулювання дефініцій загального поняття явища й одиничних понять його видових форм, а також їх групування, що було зроблено на аксіоматичній, а не логічній методологічній основі. У тому числі відповідні умовисновки стосуються й такої мікроекономічної системи, як холдингове об'єднання підприємств, що введена як видова форма до обсягу загального поняття абстрактного явища до всіх згаданих концепцій, але під терміном «холдинг».

Щодо такого явища, як холдинг, дослідження, головним чином, завершені в межах кожної зі згаданих концепцій на рівні емпіричного результату. Останнє знайшло

відображення у його ідентифікації через розкриття змісту відповідного терміна, а також описі історичного досвіду застосування цієї видової форми мікроекономічної системи в господарській практиці. Дослідження на теоретичному рівні, що відповідають нормативним методологічним вимогам (вивчення явища як «предмету», «процесу», «у відносинах із зовнішнім середовищем»), не були проведені розробниками жодної з відповідних концепцій. Вирішення цього питання й є актуальним.

Метою статті є розкриття змісту поняття такого явища, як «холдингове об'єднання підприємств». З урахуванням наявності зазначеної проблеми, мети дослідження, а також оцінки результатів, отриманих раніше іншими науковцями, цілі статті сформульовані автором так: 1) провести аналіз змісту дефініції поняття явища «холдинг», визначеного у відповідних концепціях; 2) визначити зміст поняття конкретного явища «холдингове об'єднання підприємств»; 3) сформулювати дефініцію поняття явища «холдингове об'єднання підприємств». Під час вирішення зазначених цілей автором статті були використані такі методологічні засоби проведення теоретичного дослідження: порівняльного аналізу, категоріального аналізу, системного аналізу, сходження від абстрактного до конкретного й узагальнення.

Результати дослідження.

У концепції інтегрованих корпоративних структур можна зустріти три варіанти дефініції поняття «холдинг»: 1) «компанія, яка володіє контрольними пакетами акцій інших компаній, що дає їй право контролювати і керувати їхньою діяльністю» [1, с. 70]; 2) «... специфічна форма об'єднання капіталів у вигляді інтегрованого товариства, яке безпосередньо не займається виробничою діяльністю, а використовує свої кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, на підставі чого здійснює контроль діяльності інших підприємств» [2, с. 336]; 3) «промислові корпоративні утворення, які створюються як комплекси в галузях промисловості. Підприємства, які входять до холдингу, зберігають право на юридичну й господарську самостійність під час вирішення питань, що не відносяться до функцій холдингу» [3, с. 129].

У визначенні поняття «холдинг» є розбіжності між представниками концепції інтегрованих корпоративних структур у тлумаченні сутності цього явища. Якщо перші дві відрізняються стилістично, то щодо третьої відмінності мають змістовний характер. При цьому можна виділити дві позиції, де холдинг отожднюється з: 1) корпорацією, істотною ознакою якої є те, що вона володіє контрольними пакетами акцій інших компаній, що дає їй можливість управляти («контролювати і керувати» або «здійснювати контроль») господарською діяльністю згаданих підприємств; 2) складною господарською системою мікроекономічного рівня («комплекс промислових підприємств»), до складу якої входить як холдингова компанія, так і група корпоративних підприємств, контрольним пакетом акцій яких зазначена компанія володіє.

Стосовно першої позиції є такі основних зауваження: 1) на підставі означеної вище істотної ознаки, притаманної поняттю «холдинг», цю організаційну структуру слід віднести до видової форми корпорації. Спираючись на цей умовисновок, можна стверджувати, що між поняттями «інтегровані корпоративні структури» та «холдинг» відсутнє логічне відношення як між загальним й одиничним, а отже, немає підстав включати цю видову форму до класифікації зазначених структур; 2) основою організаційної взаємодії між холдингом і групою компаній є така форма економічних відносин, як відносини власності на власний капітал підприємства. При цьому компанії, які залежать

від холдингу, зберігають усі істотні ознаки підприємства, зокрема такі основні з них, як організаційна єдність, юридична обособленість та господарська самостійність. За таких обставин холдинг неправомочний безпосередньо здійснювати управління господарською діяльністю будь-якої із зазначеної групи компаній. Він має право лише як один із власників приймати участь у процесі прийняття управлінських рішень стратегічного характеру, зокрема визначення та затвердження стратегічних цілей, які стосуються процесу економічного розвитку компаній, а також засадних умов здійснення господарської діяльності, зокрема призначення її вищого керівництва (ради директорів) і розподілу загального прибутку.

Основними хибними положеннями другої позиції щодо визначення сутності холдингу слід визнати такі: 1) галузева сфера застосування холдингу обмежується лише такою народногосподарською галуззю, як промисловість, що не відповідає сучасним реаліям економічної сфери буття; 2) між членами холдингу, який тлумачиться як видова форма інтегрованих корпоративних структур, виникають як відносини власності на капітал, так і комерційні або фінансові, але вони не призводять до утворення нового господарюючого суб'єкта (корпоративного утворення). Інтегрованою є лише частина акціонерного капіталу корпоративних підприємств, що знаходить відображення у відповідних статтях активів балансу («Довгострокові фінансові інвестиції») холдингової компанії; 3) холдинг не виконує господарських функцій, хоча й є окремою економічною системою мікрорівня. Для підприємств, які входять до складу цієї системи, характерна асиметрія економічних інтересів на користь холдингової компанії як мажоритарного акціонера. Якщо для забезпечення домінування економічного інтересу холдингової компанії у цій системі необхідно підставою є відносини власності на капітал, то достатньою – комерційні або фінансові відносини, що виникають між членами холдингу.

На основі представлених зауважень щодо обох варіантів визначення холдингу можна зробити такі висновки: холдинг необґрунтовано та помилково віднесено до видових форм інтегрованих корпоративних структур; за рівнем загальності відповідне поняття слід класифікувати як порівнюване, але не сумісне до таких понять, як «інтегровані корпоративні структури», «підприємство» й «об'єднання підприємств».

У концепції інтегрованих підприємницьких структур можна зустріти лише один варіант дефініції поняття «холдинг». Зокрема, ця мікроекономічна система визначається як «... організація, що володіє контрольними пакетами акцій інших компаній із метою здійснення відносно них функцій контролю й управління» [4, с. 585]. Сутність холдингу тлумачиться як одна з форм підприємства, тому термін зазначеного явища має ще одне ім'я – «холдингова компанія». Цей термін, як і його визначення, запозичене з теорії фірми неінституційної школи [5, с. 192]. При цьому слід зазначити, що наведене у додатку А тлумачення сутності холдингу є однобічним, а отже, неадекватним із позиції кваліфікації цього терміну як родового поняття. Відповідна дефініція розкриває зміст лише однієї з видових форм холдингу – «класичний холдинг», унаслідок чого до обсягу цього поняття не попадає інша форма – «змішаний холдинг». Таким чином, під час формування дефініції поняття «холдинг» через недотримання «правил співмірності визначення» була допущена логічна помилка «надто вузького визначення». Крім того, була допущена ще й онтологічна помилка, що пов'язана з тлумаченням холдингу як видової форми підприємства. Як організаційна структура холдингова компанія є корпо-

рацією, основним видом діяльності якої як специфічного суб'єкта господарювання є інвестиційна діяльність (класичний холдинг) або поєднання виробничої й інвестиційної діяльності (змішаний холдинг). Таким чином, можна зробити висновок, що не має підстав для визначення холдингової компанії як окремої видової форми підприємства. Як уже зазначалося вище, організаційні відносини виникають між холдинговою компанією та корпоративними підприємствами, що утворюють специфічну сумативну систему мікрорівня й яку доцільно ідентифікувати як холдинг. Ця своєрідна організаційна структура утворюється для забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності холдингової компанії та побічно сприяє підтриманню відповідного належного рівня в інших її членів. Зазначене дає підстави кваліфікувати холдинг (поряд із підприємством) як одну з організаційних структур підприємництва. Таким чином, слід уважати хибним тлумачення холдингової компанії як видової форми інтегрованих підприємницьких структур.

У концепції об'єднань підприємств, як і у попередній альтернативній щодо неї концепції, стосовно дефініції поняття «холдинг» між її розробниками немає відмінностей, зокрема під цим явищем пропонується розуміти «...промислове об'єднання підприємств, яке має право вирішення основних питань діяльності підприємств від свого імені. При цьому компанії й підприємства, що входять у холдинг, мають юридичну й господарську самостійність із тих питань, які не належать до функцій холдингу» [6, с. 23].

На відміну від раніше розглянутих альтернативних концепцій, де переважна більшість дослідників ототожнює поняття «холдинг» і «холдингова компанія», представники концепції об'єднань підприємств визначають однозначно поняття згаданого явища як своєрідну економічну систему мікрорівня, до складу якої включають як холдингову компанію, так і корпоративні підприємства. Оцінюючи наведене положення як теоретичний набуток зазначеного варіанту концепції, не можна погодитися з її авторами щодо двох основних загальних ознак, представлених у дефініції поняття, зокрема, що холдинг є: 1) видовою формою об'єднання підприємств; 2) об'єднання промислових підприємств.

Щодо першої загальної ознаки слід зауважити, що об'єднання підприємств має ознаки як економічної системи мікрорівня, так і певної організаційної структури, тоді як холдинг має ознаки лише економічної системи. Холдинг утворюється через відносини власності на основний капітал підприємства, а взаємодія між його членами здійснюється або в комерційній сфері (змішаний тип холдингу) або у фінансовій (класичний тип холдингу) на основі ринкового механізму. Отже, між членами холдингу як елементами своєрідної економічної системи відсутні організаційні відносини. На підставі зазначеного, а також урахування результату аналізу поняття відповідного явища, представленого в альтернативних концепціях, можна констатувати, що холдинг не можна віднести до видових форм таких загальних понять, як: «інтегровані корпоративні структури»; «інтегровані підприємницькі структури»; «організаційні структури підприємництва»; «об'єднання підприємств». Більше того, можна стверджувати, що існує проблема визначення загального поняття явища, до обсягу якого мають бути включені й підприємство, й об'єднання підприємств, й економічні системи на основі спільного підприємства та некомерційної організації, а також холдинг як окремий тип економічної системи мікрорівня, у межах якої опосередковано забезпечується підприємницька діяльність її членів.

Загалом що стосується визначення поняття «холдинг» можна зробити такі висновки: 1) у концепції об'єднань підприємств хибно визначено зміст поняття «холдинг» у частині його загальних ознак, а відповідно, невірно розкрити сутність цього явища; 2) поняття «холдинг» щодо поняття «об'єднання підприємств» слід кваліфікувати як несумісне; 3) холдинг як видова форма на основі хибних підстав була помилково включена до класифікації об'єднань підприємств.

Хоча явище холдингу як сучасної окремої економічної системи мікрорівня досліджувалося науковцями, що належать до кожної з альтернативних концепцій господарюючих організаційних структур, слід зазначити, що й досі залишаються дискусійними питання, пов'язані з: 1) визначенням економічної природи цього явища (тлумачиться або як особлива видова форма сучасного підприємства, або як сукупність певним чином пов'язаних корпорацій); 2) тим, до якого типу мікроекономічних систем належить холдинг (інтегрованих корпоративних структур, інтегрованих підприємницьких структур, об'єднання підприємств).

У межах вирішення згаданих теоретичних питань необхідно зазначити, що як ім'я поняття економічного явища «холдингове об'єднання підприємств» у науковій літературі використовується такий термін, як «перехресний холдинг». На нашу думку, відповідний термін є логічно невиправданим, тому що визначає відповідне явище як видову форму холдингу. Холдингове об'єднання підприємств є більш адекватним ім'ям поняття цього явища внаслідок того, що:

а) не має спільних ознак із холдингом як загальним щодо нього поняттям. Це стосується обох підходів стосовно тлумачення економічної природи холдингу;

б) є видовою формою об'єднання підприємств унаслідок того, що має всі загальні ознаки, які притаманні відповідному типу мікроекономічних систем підприємницького типу. Передусім це стосується того, що:

– холдингове об'єднання підприємств не є окремим підприємством у формі корпорації (тлумачення холдингу як холдингової компанії);

– створення відповідної видової форми об'єднання підприємств зумовлене дією процесу об'єднання, а не поляризації, як це характерно для холдингу. Внаслідок зазначеного структура холдингового об'єднання підприємств як специфічної економічної системи суттєво відрізняється від холдингу (альтернативне тлумачення холдингу як окремої сукупності підприємств, до складу якої належать холдингова компанія та певна кількість корпоративних підприємств);

с) має лише подібну абстрактну ознаку з холдингом, що пов'язана з видом економічних відносин – відносини власності на капітал, – що додатково забезпечують їх формування як окремих економічних систем мікрорівня.

Як свідчить досвід історії еволюції економічної сфери буття, «перехресні холдинги» як своєрідне явище виникли у такій економічно розвинутій країні, як Японія, де вони як були, так і залишаються однією з домінуючих форм організаційного розвитку підприємств та забезпечення можливості здійснення останніми підприємницької діяльності. Для позначення цього конкретного виду об'єднання підприємств було використано такий національно специфічний термін, як «сюдани». Особливість японських перехресних холдингів полягає у тому, що вони утворюються за принципом вертикального зв'язку між великими корпораціями, які, своєю чергою, є холдинговими компаніями різних галузей і сфер народного господарства, як правило, промисловості, торгівлі, тран-

спорту, а також фінансово-кредитної сфери. Поряд із цим слід зазначити, що японський досвід виникнення та диференціації нових мікроекономічних систем підприємницького типу: 1) лише засвідчив емпіричний науковий факт існування такого явища, як «перехресний холдинг»; 2) дав підстави дослідникам для хибного теоретичного тлумачення економічної природи цієї мікросистеми як окремої видової форми холдингу на основі використання формальної ознаки – відносин власності на акціонерний капітал між підприємствами, що її утворили. Останнє ж не відповідає змісту поняття відповідного явища, що також призвело до логічно помилкового визначення ім'я наукового терміну, за допомогою якого це явище ідентифікується; 3) дав змогу виділити специфічну форму системного зв'язку між підприємствами, що здатні утворювати певні форми похідних мікроекономічних систем підприємницького типу на основі відносин власності на акціонерний капітал – холдинговий зв'язок.

Окрім японського досвіду, існування відповідного явища було теоретично передбачено у «загальній економічній теорії» Ф. Перру, зокрема у першій («теорія домінуючої економіки») та другій («теорія гармонізуючого розвитку») її частинах [7, с. 96]. Явище, подібне до «перехресного холдингу», ідентифікується терміном «вісі розвитку» [7, с. 98]. Підставами для такого висновку є вище представлені сутнісні істотні ознаки холдингового об'єднання підприємств, зокрема це стосується особливості галузевої спеціалізації учасників відповідного об'єднання, що передбачає комплексне охоплення у межах цієї організаційної структури підприємництва всіх фаз економічного процесу на мікрорівні, а також те, що підприємства-учасники належать до групи галузевих лідерів, які спільно вирішують завдання забезпечення відтворення кожного з них у процесі економічного розвитку завдяки систематичному впровадженню глобальних базисних піонерних інновацій. Подібно до іншої видової форми об'єднання підприємств – об'єднання технологічно споріднених підприємств – зазначена мікроекономічна система також відіграє роль інституційного чинника забезпечення процесу економічного розвитку національних економічних систем.

Вищезазначені теоретичні хиби та логічні помилки дали підстави як для переосмислення суті, змісту поняття відповідного явища, так і зумовили необхідність зміни його ім'я.

Вирішення теоретичного питання, до якого загального поняття абстрактного явища одиничне поняття «холдингове об'єднання підприємств» знаходиться у відношенні підпорядкування, було здійснено на основі порівняння понять зазначених явищ у методологічному контексті їх змісту як «предмету», «процесу», «у відносинах із зовнішнім середовищем». Проведене дослідження дало підстави зробити висновок, що поняття «холдингове об'єднання підприємств» належить до обсягу поняття «об'єднання підприємств». При цьому слід зазначити, що тлумачення автора цієї статті поняття «об'єднання підприємств» кардинально відрізняється від положень, які представлені в концепції «об'єднань підприємств», зокрема у визначенні: загальних й істотних ознак відповідного поняття; видової форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва, дія якого призводить до виникнення цього явища; типу господарського механізму, що забезпечує його функціонування; способу утворення; місця у складі систем мікрорівня економічної сфери буття. У стилій формі зазначені відмінності можна проілюструвати через дефініцію поняття «об'єднання підприємств» і схему класифікації економічних систем мікрорівня (рис. 1).

Сутність поняття «об'єднання підприємств» визначається як видова форма мікроекономічної системи сумативного типу з ознаками організаційної структури, що утворюється групою підприємств на основі відносин співробітництва для забезпечення певних умов здійснення окремо кожним із них підприємницької діяльності шляхом консолідації їхніх конкурентних переваг.

Порівняльний аналіз істотних ознак змісту поняття «об'єднання підприємств» і загальних ознак поняття «холдингове об'єднання підприємств» у методологічному контексті оцінки їх як «предмету» дає підстави стверджувати, що вони подібні. Зокрема, як об'єднання підприємств, так і холдингове об'єднання підприємств утворюються підприємствами та належать до систем сумативного типу (особливість їх полягає у тому, що цілі функціонування системи підпорядковуються цілям її складових

елементів, а не навпаки, як у систем цілісного типу, до яких належить у тому числі підприємство). Крім того, вони мають ознаки організаційної структури, тому що елементи системи пов'язує організаційний вид економічних відносин, який зумовлений необхідністю забезпечення координації певних видів їхньої діяльності. До того ж як об'єднання підприємств, так і холдингове об'єднання підприємств мають спільні ознаки: відсутність наявності певного місця у суспільному поділі праці; відсутність у суб'єкта економічних відносин власного інтересу та мотиву для здійснення господарської діяльності; підпорядкованість у своїй діяльності інтересам підприємств, що утворили відповідне об'єднання; договірний характер утворення; відсутність власного єдиного майна; відсутність наявності розрахункових рахунків у комерційних банках; відсутність можливості ведення самостійного балансу; відсутність правової обособленості; відсутність економічної свободи у здійсненні своєї діяльності; спільне прийняття учасниками об'єднання управлінських рішень на основі консенсусу; відсутність майнової відповідальності; тимчасовий характер функціонування.

Щодо істотних ознак поняття «холдингове об'єднання підприємств», які до того ж для поняття конкретного явища відіграють ще й роль сутнісних, то вони були визначені на підставі:

а) мети створення: 1) особливості галузевої спеціалізації учасників об'єднання – мають різну галузеву спеціалізацію, але поряд із цим є технологічно спорідненими й економічно взаємопов'язаними. Тобто до складу

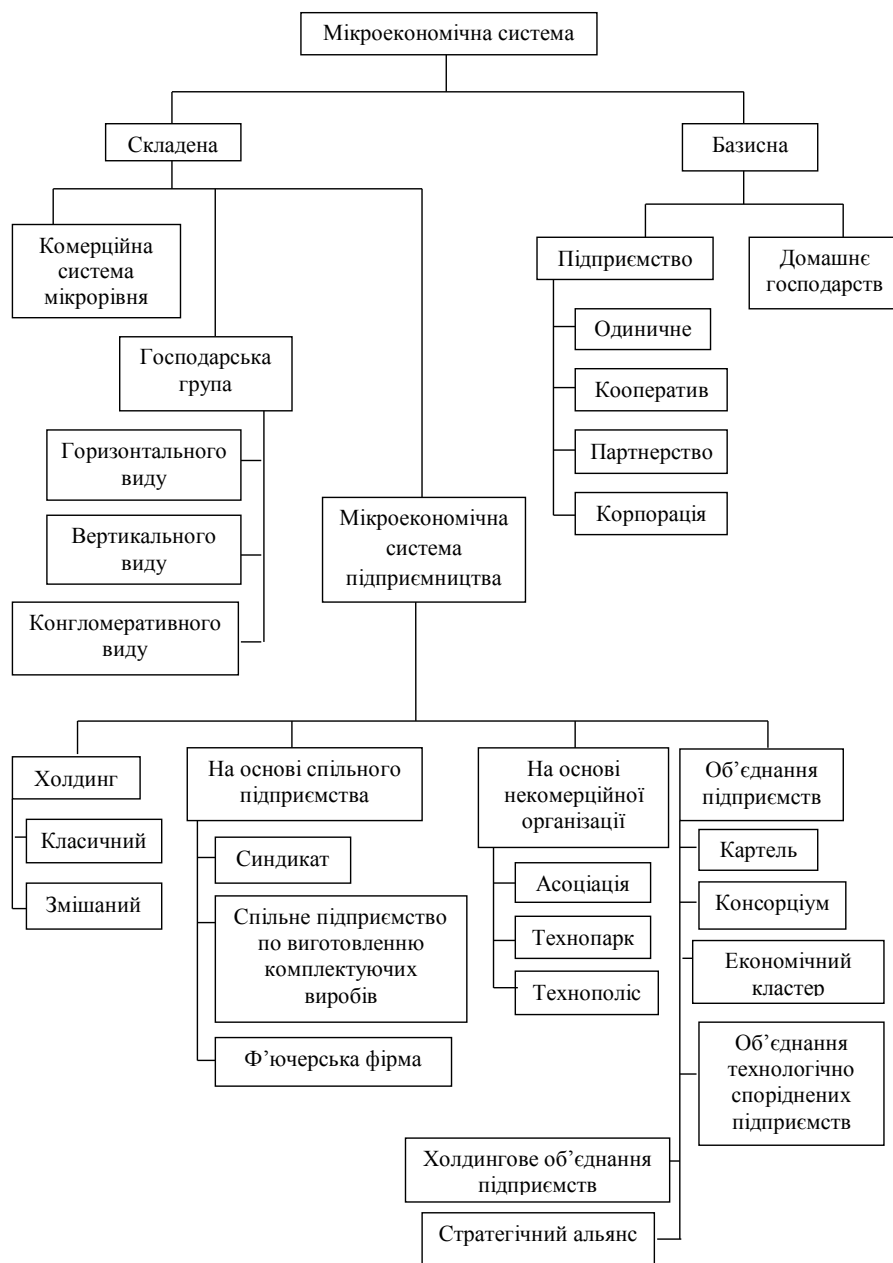

Рис. 1. Класифікація економічних систем мікрорівня

об'єднання належать підприємства як виробничої сфери, так і сфери послуг, що комплексно охоплюють усі фази економічного процесу на мікрорівні: розподілу, перерозподілу, виробництва й обміну; 2) особливості розміру підприємств-учасників – належать до підприємств великого розміру; 3) особливості місця та ролі, яку посідають та відіграють члени об'єднання на галузевому ринку, – належать до групи галузевих лідерів; 4) особливості просторових меж охоплення економічного середовища здійснення господарської діяльності учасниками об'єднання – національні; 5) особливості типу процесу суспільного відтворення учасників об'єднання – економічний розвиток; 6) особливості виду економічних відносин між учасниками об'єднання – утворення та функціонування цієї видової форми об'єднання підприємств забезпечується поряд з організаційними ще й завдяки відносинам власності на капітал. Останні здійснюються у формі спільної участі партнерів в акціонерному капіталі підприємств-членів на основі обміну цінними паперами;

b) мети функціонування: 1) особливості об'єкту координації – процес розширеного відтворення спільно сформованого комплексу специфічних активів, що забезпечують необхідний рівень конкурентоспроможності кожного з учасників об'єднання; 2) особливості типу економічних інновацій – глобальні, базисні, піонерні.

Порівняльний аналіз змісту поняття «об'єднання підприємств» і поняття «холдингове об'єднання підприємств» у методологічному контексті оцінки їх як «процесу» також дає підстави виокремити для них спільні засадні інститути. Зокрема, це стосується: 1) видової форми процесу розширеного відтворення суспільного виробництва, дія якого призводить до виникнення цих явищ – процес об'єднання; 2) способу їх утворення – консолідації; 3) типу господарського механізму, що забезпечує їх функціонування – координаційний механізм; 4) основних принципів створення та функціонування – добровільності входження; балансу інтересів членів об'єднання; підпорядкованості діяльності об'єднання інтересам його членів; консенсусу у прийнятті управлінських рішень підприємствами, що входять до складу об'єднання; 5) основних функцій – визначення цілей функціонування об'єднання підприємств, прав та обов'язків його учасників, а також їх легітимізація в угоді (договорі), що укладається між підприємствами, які утворюють відповідну організаційну структуру; координація господарської діяльності або окремих її видів підприємств, які увійшли до складу учасників об'єднання підприємств, щодо реалізації цілей, зафіксованих в угоді про створення зазначеної організаційної структури; захист у повному обсязі прав та інтересів кожного з підприємств, які увійшли до складу об'єднання підприємств, на основі контролю виконання членами зазначеної організаційної структури обов'язків щодо забезпечення її функціонування.

Особливість розкриття змісту поняття «холдингове об'єднання підприємств» у такому методологічному аспекті, як «процес», полягає у наявності власної моделі технології функціонування координаційного механізму. Зокрема, для цієї видової форми об'єднання підприємств притаманна модель «забезпечення процесу розширеного відтворення спільно сформованого учасниками об'єднання комплексу специфічних активів», яка дає можливість використати наявні у них конкурентні переваги та забезпечити реалізацію власного економічного інтересу кожному окремо. До характерних особливостей цієї моделі технології функціонування координаційного механізму доцільно віднести такі: 1) об'єкт координації діяльності учасників об'єднання – процес розширеного відтворення спільно сформованого комплексу специфічних активів, що забезпечують необхідний рівень конкурентоспроможності кожного з учасників об'єднання; 2) просторові межі охоплення економічного середовища здійснення господарської діяльності учасників об'єднання – національні; 3) розмір підприємства учасників об'єднання – підприємства великого розміру; 4) галузева спеціалізація учасників об'єднання – мають різну галузеву спеціалізацію; 5) місце та роль учасників об'єднання на галузевому ринку – належать до групи галузевих лідерів; 6) фаза життєвого циклу учасників об'єднання – оновлення; 7) тип процесу суспільного відтворення учасників об'єднання – економічний розвиток; 8) характер типу та складу видових форм економічних інновацій учасників об'єднання – мають подібні тип і склад видових форм економічних інновацій; 9) тип економічних інновацій учасників об'єднання – базисні, глобальні, піонерні; 10) склад видових форм економічних інновацій учасників об'єднання – товарні, технічні, технологічні, організаційні, управлінські, соціальні

й екологічні; 11) суб'єкти ініціювання створення об'єднання – підприємства; 12) вид економічних відносин між учасниками об'єднання – крім організаційних, ще й відносини власності до капіталу.

Завершальним етапом розкриття змісту поняття «холдингове об'єднання підприємств» було визначення характеру його відносин із зовнішнім середовищем. Схематично зв'язки відповідного явища з економічними явищами мікрорівня представлені на рис. 1. На підставі результатів проведеного категоріального аналізу були отримані такі висновки: 1) співвідносними щодо поняття явища «холдингове об'єднання підприємств» є поняття таких явищ, як «мікроекономічна система», «мікроекономічна система підприємництва» й «об'єднання підприємств»; 2) загальним щодо нього є поняття «об'єднання підприємств»; 3) поняття видових форм об'єднання підприємств щодо відповідного поняття знаходяться у відношенні як порівнювані несумісні співвідпорядковані; 4) поняття видових форм інших типів мікроекономічної системи підприємництва щодо відповідного поняття знаходяться у відношенні як безвідносні непорівнювані; 5) поняття явища «підприємство» щодо поняття «холдингове об'єднання підприємств» є співвідносним, а також знаходяться щодо нього у відношенні як порівнюване несумісне співвідпорядковане.

Отримані умовисновки за результатами дослідження поняття явища «холдингове об'єднання підприємств» у вищезазначених методологічних аспектах дали змогу сформулювати його дефініцію так: це окрема видова форма об'єднання підприємств, що створена групою підприємств великого розміру на основі спільної участі в їхньому акціонерному капіталі, господарська діяльність яких охоплює всі фази економічного процесу в межах національного простору, для координації процесу розширеного відтворення сформованого ними комплексу специфічних активів завдяки систематичному впровадженню глобальних базисних піонерних інновацій.

Висновки. На основі проведених досліджень зроблено такі висновки та пропозиції: 1) результати аналізу змісту дефініції поняття явища «холдинг» засвідчили, що серед науковців відсутня узгоджена позиція щодо визначення його сутності як окремої видової форми мікроекономічної системи; 2) поняття явища «холдингове об'єднання підприємств» перебуває у відношенні підпорядкування до поняття такого типу мікроекономічної системи, як «об'єднання підприємств»; 3) поняття «об'єднання підприємств» знаходиться у відношенні до поняття «мікроекономічна система» як особливе до родового; 4) об'єднання підприємств – це видова форма мікроекономічної системи сумативного типу з ознаками організаційної структури, що утворюється групою підприємств на основі відносин співробітництва для забезпечення певних умов здійснення окремо кожним із них підприємницької діяльності шляхом консолідації їхніх конкурентних переваг; 5) холдингове об'єднання підприємств – це окрема видова форма об'єднання підприємств, що створена групою підприємств великого розміру на основі спільної участі в їхньому акціонерному капіталі, господарська діяльність яких охоплює всі фази економічного процесу в межах національного простору, для координації процесу розширеного відтворення сформованого ними комплексу специфічних активів завдяки систематичному впровадженню глобальних базисних піонерних інновацій; 6) зазначена видова форма об'єднання підприємств відіграє роль інституційного чинника забезпечення процесу економічного розвитку як окремих підприємств, так і національних економічних систем. Тому пропонується

на загальнодержавному рівні регулювання вітчизняної економіки: а) передбачити заходи щодо використання холдингового об'єднання підприємств в «Основних напрямках економічної політики держави», зокрема у складі «Політики інституційних перетворень»; б) зробити доповнення

до статті 120 «Організаційно-правові форми об'єднань підприємств» у складі глави 12 «ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ» розділу II «СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ» Господарського кодексу України, включивши до відповідної класифікації холдингове об'єднання підприємств.

Список використаних джерел:

1. Уманців Ю. Корпоративні структури у системі економічних відносин. Вісник КНТЕУ. 2011. № 3. С. 13–25.
2. Шарко М.В., Адвокатова Н.А. Развитие интеграционных процессов и форм партнерства предприятий в Украине в современных рыночных условиях. Економічні інновації. 2013. № 53. С. 332–341.
3. Овсієнко О.В. Феномен «нової фірми»: сутність та причини виникнення. Економічний простір. 2014. № 83. С. 209–217.
4. Теория организации: учебник / под ред. Б.З. Мильнера; 6-е изд. перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2008. 797 с.
5. Ткач А.А. Институциональная экономика. Новая институциональная экономическая теория: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 304 с.
6. Сторова І.Т. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посіб. Львів: Новий світ-2000, 2009. 331 с.
7. История экономических учений: (современный этап): учебник / под общ. ред. А.Г. Худокормова. М.: ИНФРА-М, 1999. 733 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОНЯТИЯ ЯВЛЕНИЯ «ХОЛДИНГОВОЕ ОБЪЕДИНЕНИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ»

Аннотация. Мировой опыт хозяйствования свидетельствует о появлении новых и о наполнении современным содержанием уже существующих и, соответственно, значительном расширении перечня типов и видовых форм организационных структур предпринимательства, использование которых дает возможность предприятиям с различным набором конкурентных преимуществ обеспечить им необходимый уровень конкурентоспособности. К сожалению, этот эмпирический материал не обработан соответствующим образом в теоретическом аспекте. Сделанные умозаключения касаются и такой микроэкономической системы, как холдинговое объединение предприятий. Понятие этого явления находится в отношении соподчинения к понятию такого типа микроэкономической системы, как «объединение предприятий». Холдинговое объединение предприятий – это отдельная видовая форма объединения предприятий, сформированная группой предприятий большого размера на основе совместного участия в акционерном капитале, хозяйственная деятельность которых охватывает все фазы экономического процесса в пределах национального пространства, для координации процесса расширенного воспроизводства созданного ими комплекса специфических активов благодаря систематическому внедрению глобальных базисных пионерных инноваций.

Ключевые слова: исследование, понятие явления, тип микроэкономической системы, дефиниция, объединение предприятий, видовая форма явления, холдинговое объединение предприятий.

RESEARCH CONCEPT OF THE PHENOMENON “HOLDING UNITING OF ENTERPRISES”

Summary. Worldwide management experience witnesses of the emergence of new, modernization of already existing ones and relevant significant expansion of the list of types and forms of organizational structures of entrepreneurship, the use of which enables enterprises with different competitive advantages to provide for the necessary level of their competitiveness. Unfortunately, theoretical aspect does not adequately address the mentioned empirical data. The relevant conclusions also apply to a microeconomic system such as holding uniting of enterprises. The holding uniting of enterprises is a separate form of the uniting of enterprises, created by a group of large enterprises on the basis of joint participation in their share capital. Their economic activity covers all phases of the economic process within the national territory, in order to coordinate the process of expanded reproduction of a set of specific assets formed by them through the systematic introduction of global basic pioneering innovations.

Key words: research, concept of phenomenon, type of microeconomic system, definition, uniting of enterprises, specific form of the phenomenon, holding uniting of enterprises.